

A. ALBINI, kuća Arko u Zagrebu

umirovljenja 1962. profesor na Tehničkom fakultetu u Zagrebu; predavao je povijest arhitekture najnovijega doba.

Projektirao je stambene i obiteljske kuće, javne zgrade, bavio se pitanjima urbanizma i zaštite spomenika kulture, pisao stručne i teoretske članke i slikao. U arhitekturi zastupa umjereni modernizam s oslonom na tradiciju, što mu je omogućilo da svoje građevine uspješno interpolira u pov. urbane cjeline (kuća Arko i projekt za Muzičku akademiju na Gornjem gradu u Zagrebu). Njegova široka obaviještenost o svim arhit. pitanjima, a osobito izrazita sposobnost da kreativno sintetizira raznovrsne poticaje, rezultirali su visokom profesionalnom razinom njegovih projekata. Projektirao je stambenu zgradu Balić u Švearvoj ul. u Zagrebu (1927), Gradsku štedionicu u Osijeku (1930), Hrvatski dom u Sušaku (1936–47), kuću Arko na Gornjem gradu u Zagrebu (1938), moderni stambeni blok u Zadru (1954), Tehnološki fakultet u Zagrebu (1956–64), obiteljsku kuću Dukat u Hvaru (1934), te u Zagrebu kuće Meixner u Malinovojoj ul. (1935), Balog u Gortanovojoj ul. (1935), i Uzorinac u Kozarčevjoj ul. (1935).

Od njegovih neizvedenih projekata važniji su: Hrvatski dom u Osijeku (1927), kazalište u Novom Sadu (1928), Banovinska palača u Splitu (1930), rimokatolička katedrala u Beogradu (1930), crkva Sv. Ćirila i Metoda u Sušaku (1931), Umjetnički dom u Zagrebu (1932), regulacija Trga kralja Petra u Sarajevu (1933), Državna obrtna i produžna škola u Zagrebu (1935), neboder »Albanija« u Beogradu (1938), hotel i kupalište u Zagrebu (1941), Muzička akademija u Zagrebu (1962), te niz urbanističkih studija: Sveučilišni grad u Zagrebu (1935), Novi Beograd (1957), prostor oko katedrale u Kölnu (1959), centar Trnja s novom vijećnicom (1965), zgrada Radio-televizije (1969) i regulacija prostora oko Trga bana J. Jelačića (1972) — sve u Zagrebu.

U okviru svojega aktivnog bavljenja konzervatorskom problematikom izradio je projekt za rekonstrukciju Eufrazijeve bazilike u Poreču (1960) a sudjelovao je i pri inventarizaciji hist. spomenika Gornjega grada i Kaptola u Zagrebu (1964–65).

Njegov slikarski opus nije velik ali je zanimljiv po slobodi interpretacije pretežno urbanih motiva (crteži, grafike) i po sklonosti prema eksperimentu, napose u apstraktnim kompozicijama izvedenim u kombiniranoj tehnici

BIBL.: *Francuska arhitektura*, HR, 1934, 11; *Regulacija Kaptola u Zagrebu*, ibid., 1935, 3; *Nаша arhitektura u prošlosti i sadašnjosti*, Obzor, spomen-knjiga 1860–1935, 1936; *Premišljanje o povijesnoj istini Adolfa Loosa*, Telegram, 7. VII. 1972.

LIT.: Z. Vrkljan, Alfred Albini, ČIP, 1978, 11.

ALBINI, Ivan → JOHANNES ALBINUS

ALBONA → LABIN

ALBRECHT, Dragutin (Carl), litograf i tiskar (Gera u Saskoj, 23. VII. 1824 — Zagreb, 26. II. 1887). Obrt uči u rodnom gradu. God. 1843–51. radi u Varaždinu u litografiji J. Platzer. God. 1851. osniva u Zagrebu prvu litografsku radionicu a 1857. tiskaru. God. 1865. kupuje (s H. Fiedlerom) knjižaru L. Župana. Izdaje list »Domobran« i tiska periodična izdanja (»Dragoljub«, »Književnik«, »Hrvat«, »Hrvatska lipa«, »Hrvatska vila«).

God 1855–59. suradnik mu je J. Hühn. Za knjigotiskarske i litografske radove dobiva priznanja na izložbama u Zagrebu, Beču, Budimpešti i Trstu.

LIT.: V. Klaić, Knjižarstvo u Hrvata, Zagreb 1922. — E. Molinari i D. Metzner, Počeci i razvitak litografije u Jugoslaviji, Grafička revija, 1932–36, 3. — J. Keimel, Spomen-knjiga o djelovanju tipografske odnosno grafičke organizacije u Zagrebu, Zagreb 1940. O. Ma.

ALEGRETTI, Marin → RADOJ, MARIN

ALEKSANDER, Artur Oskar, slikar (Zagreb, 20. II. 1876 — Samobor, 16. IV. 1953). Studirao je na Académie Julian u Parizu (1894–96), zatim kod E. Carrière i J. Whistlera, te na Akademiji u Beču (1898–99). God. 1905–08. živi u Beču, a zatim do kraja života u Samoboru. Sudjelovao je na izložbama hrv. umjetnika u Budimpešti (1896), Petrogradu (1899/1900) i Parizu (1900). Kao član »Hagenbunda« od 1908. izlaže u Beču, sa secesijom u Beču, Berlinu i Münchenu. Retrospektivnu izložbu priredio je 1937. u Beču.

Početni pariški radovi pokazuju utjecaje impresionizma (Emile Zola, 1895; *Autoportret*, 1896), a poslije se u pejzažima, mrtvim prirodama i aktovima priklanja poentilizmu (*Nadeno*, 1912). Pod utjecajem secesije (G. Klimt) nastaju djela koja se odlikuju kolorističkom rafiniranošću, prozračnošću i mekoćom linija. Za vrijeme I. svj. r. bio je ratni slikar. Između dva svj. r. slikao portrete i velike kompozicije. Bavio se skupljanjem umjetnina.

LIT.: M. Kuček, U povodu stogodišnjice rođenja Artura Oskara Aleksandera, Vjesnik, 31. VIII. 1976. B. Šu.

ALEKSINICA, selo u općini Perušić u Lici. Na širem području sela nalazio se utvrđeni župni grad *Potorjan* ili *Bužan*, a u njegovu podgrađu Potorjan ili Tržić, trgovačko i zborni mjesto Buške župe (Bužana). U XV. st. spominju se župna crkva Bl. Dj. Marije od Bužana i hospital Sv. Marije Magdalene. Grad i naselje uništili su Turci početkom XVI. st.

LIT.: S. Pavičević, Seobe i naselja u Lici, Gospić 1990.

R.

ALEŠI, Andrija, kipar i graditelj (Drač, Albanija, 1420/25 — Split, 1504/05). God. 1435. radi u Zadru kao pomoćnik klesara Marka Petrova iz Troje (Apulija), a 1455. spominje se među pomoćnicima Jurja Dalmatinca pri gradnji šibenske katedrale. Za splitske dominikance radi 1448. kapelu Sv. Katarine, a 1452. postaje gl. pomoćnik J. Dalmatinca na *Loggi dei Mercanti* u Anconi. Od 1453. u Rabu izvodi više djela u rapskim crkvama i palačama za obitelji Crnota, Skafa i Zudenigo. God. 1456. ima u Splitu radionicu s brojnim pomoćnicima te izvršava mnoge graditeljske i kiparske narudžbe. Javlja se u Trogiru, gdje podiže svoje najvažnije djelo: krstionicu katedrale u koju je uklesao svoje ime i godinu 1467; tada započinje njegova suradnja s N. Firentincem s kojim radi na kapeli Blaženog Ivana Ursinija u trogirskoj katedrali i na pročelju augustinske crkve Sv. Marije na Tremitima (1472/73). Vrativši se u Dalmaciju, djeluje pretežno u Splitu, gdje sebi podiže nadgrobnu ploču u crkvi Sv. Duha (nadgrobni natpis: Andreas Alexius Durrachinus). U krstionici trogirske katedrale izradio je svoja glavna kiparska djela: reljef *Kristovo krštenje* nad portalom, reljef Sv. Jerolim u pilji i veći dio plastične dekoracije. Temu Sv. Jerolima u pilji ponovio je 1480. na kamenom poliptihu u crkvi toga sveca na Marjanu u Splitu. Na osnovi stilskih analogija pripisuje mu se (ili njegovoj radionici) nekoliko reljefa Sv. Jerolima očuvanih u Dalmaciji i u svj. muzejima i kolekcijama (Galerija umjetnina u Splitu, crkva Sv. Ivana u Zadru, crkva St. Maria Zobenigo i S. Girolamo in Deserto u Veneciji).

Alešijeve se skulpture odlikuju mekom, pomalo mlohavom modelacijom, mišićavim i koštunjavim prikazima ljudskoga lika s karakterističnim izduženim glavama. U ranijim radovima u Splitu i Rabu prevladavaju oblici kasne gotike na kojima se osjećaju utjecaji J. Dalmatinca, dok su u kasnijima jači utjecaji N. Firentinca. U krstionici trogirske katedrale ostvario je sintezu kasnogotičkih i ranorenesansnih elemenata. Nakon J. Dalmatinca i N. Firentinca, A. je najznačajniji stvaralac arhitekture i skulpture u Dalmaciji u XVI. st.

LIT.: C. Fisković i K. Prijatelj, Albanski umjetnik Andrija Aleši u Splitu i Rabu, Split 1948. — K. Prijatelj, Novi prilog o Andriji Alešiju, Prilozi — Dubrovnik, 1950. — I. Petricolić, Alešijev reljef sv. Jerolima u Zadru, VjAHD, 1957. — C. Fisković, Alešijev reljef u Londonu, Peristil, 1967–68, 10–11. — A. Markham-Schulz, Niccolò di Giovanni Fiorentino and Venetian Sculpture of the Early Renaissance, New York 1978. K. Plj.

ALETIN NATALI, Ivan (Dživo), skupljač i polihistor (Dubrovnik, 1670 — 26. I. 1743). Bio je tajnik Dubrovačke Republike (od 1708) i suosnivač Akademije ispraznih. Skupio je bogatu biblioteku sa 400 inkunabula i mnogo rukopisa. Osnovao je vlastiti muzej (Muzej Aletin) u kojemu su bili ulomci rim. plastike, natpisi, vaze, medalje te osobito bogata numizmatička zbirka. Muzejsku zgradu je sistematizirao po uzoru

I. J. ALTENBACH, oltar Sv. Apostolâ u crkvi Sv. Katarine u Zagrebu

bogata numizmatička zbirka. Muzejsku građu je sistematizirao po uzoru na tadašnje najpoznatije eur. zbirke. Stradala je većim dijelom u požaru, a ostatak je Dubrovačka Republika u sedam kovčega otpremila u Beč za bečku dvorsku zbirku.

LIT.: F. Kulišić, O porodici Natali-Alleti, Dubrovnik, 1906, 37. — V. Han, Nekoliko podataka o jednom dubrovačkom muzeju iz XVIII. vijeka i njegovim vlasnicima, Muzeji (Beograd), 1954, 9. — Ž. Mijalčić, O Petru Franu Aletinu, Anali—Dubrovnik, 1960—61. Du. Bč.

ALIKADIĆ, Aida, kiparica (Bosanski Brod, 28. IV. 1961). Diplomirala na Akademiji u Zagrebu 1985 (B. Ružić). U svojim skulpturama komornih dimenzija i intimističkih figurativnih odnosa sjedinjuje arhaično i moderno shvaćanje oblika (*Kako se postaje hodač*, 1990; *Na zidu ili valu*, 1991). Izradila ciklus terakota s motivom ljudskih ruku, shvaćenih kao simbolične građevine u prostoru. U slikama koje radi u tehnici tempere usredotočuje se na kompaktan crtež i ograničenu ljestvicu tonova (*Mamica*, 1987). Samostalno izlagala u Krapini i Zagrebu.

LIT.: I. Šimat Banov, Aida Alikadić (katalog), Zagreb 1986. — S. Špoljarić, Aida Alikadić (katalog), Zagreb 1991. Ž. Sa.

ALIŠIĆI, selo kraj Sanskoga Mosta u BiH. Na lok. Crkvina otkriveni su ostaci srednjovj. crkvice (temelji zgrade, fragmenti zvona i crkv. menze). U grobovima ukopanima u crkvi nađen je srednjovj. nakit (naušnice s tri jagode hrvatsko-dalmatinske kulture). Tu su pronađeni i ostaci rim. opeke pa se pretpostavlja da je crkva vjerojatno sazidana na rim. ruševinama.

LIT.: I. Čremošnik, Nalazi nakita u srednjovjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu, GZMBiH 1951, str. 256. R.

ALLIO (Agljo, Lallo, Delalio), tal. porodica graditelja, koja je u XVI. st. gradila u Hrvatskoj i Štajerskoj. Potječe iz S Italije.

Domenico (Lugano, ? — Graz, 1563). Imenovan 1544. »vrhovnim graditeljem za Unutarnju Austriju i za slavonsko-hrvatsku krajinu«. U Grazu je osnovao svoju graditeljsku školu. Gradi obrambeni sustav Graza (utvrda Schlossberg). Po njegovu se planu utvrđuje Varaždin i obnavlja varaždinski Stari grad. Izrađuje plan i nadzire gradnju nove tvrđave u Ivaniću, vodi nadzor nad gradnjom novoga kaštela u Sisku te tvrđava u Koprivnici i Križevcima. D. je jedan od najistaknutijih vojnih graditelja svoga vremena, koji u naše krajeve prenosi ranorenesansne oblike gornjotal. tipa obrambene arhitekture: ronđele (kule kružnoga presjeka) i bastione (višekutne kule). Do danas očuvana njegova djela Landhaus (zgrada štajerskoga sabora) u Grazu i Stari grad u Varaždinu imaju renesansna dvorišta, okružena galerijama sa stupovima i lukovima, te prozore bifore i trifore unutar četverokutnih okvira.

Ivan (Giovanni), zidar i klesar (? — Varaždin, 1593). Imao je sjedište u Varaždinu i bio najbliži suradnik svoga brata Domenika. Radio je u Koprivnici, Križevcima, a najviše u Varaždinu, gdje je pregrađivao Stari grad, 1587—88. gradsku vijećnicu, tzv. Palffyevu kuću i župnu crkvu Sv. Nikole u renesansnom duhu. Također mu se pripisuju mnogi renesansni detalji na nekim kućama u Varaždinu.

Ivan (Hans), član porodice graditelja koja je djelovala u Celju. Poznat po ugovoru koji je sklopio 1671. s groficom Anom Elizabetom Ausperger o gradnji župne crkve Sv. Anastazije u Samoboru (1671—75). Graditelj je gotičko svetište prekrrio baroknim svodom i prigradio mu baroknu lađu s bočnim kapelama. Uz gl. pročelje s renesansnim portalom diže se zvonik s baroknom kapom. Spajajući stilove od gotike do baroka, graditelj je očito vao svoju stvaralačku ličnost.

LIT.: V. Noršić, O samoborskoj župi i župnoj crkvi Samobor, Zagreb 1943. — R. Kolbach, Steirische Baumeister tausendundein Werkmann, Graz 1961. — M. Ilijanić, Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrđave u 16. stoljeću, Godišnjak Gradskog muzeja u Varaždinu, 1961. — Isti, Prilog historijskoj urbanističkoj dokumentaciji Varaždina od postanka do 16. stoljeća, Peristil, 1963—64, 6—7. — A. Horvat, Između gotike i baroka, Zagreb 1975. — I. Lentić-Kugli, Povijesna urbana cjelina grada Varaždina, Zagreb 1977. — M. Kruhek, Ivanić-Grad, prošlost i baština, Ivanić-Grad 1978. — Isti, Obrambena arhitektura Hrvatske i Slavonske Vojne krajine u 16. stoljeću, Zagreb 1989. L.D.

ALŠAN, nestalo srednjovj. naselje na lijevoj obali Save, II od Bošnjaka. Toponimi *Stari varoš*, *Gradinsko* i *Groblje* pokazuju njegov nekadašnji položaj. U Alšanu se spominju kaštel, franjevački samostan i crkva Sv. Franje. Kaštel je sagrađen u prvoj pol. XIV. st., a samostan nakon 1373. Pečujski biskup Valentin sagrađio je 1376. franjevcima crkvu Sv. Franje u samome mjestu. Naselje je propalo dolaskom Turaka u XVI. st. Bo. Pr.

ALT, Rudolf, austr. slikar (Beč, 28. VII. 1812 — 2. III. 1905). Učenik svoga oca slikara *Jakoba Alta* (1789—1872) i bečke Akademije. Slika vedute staroga Beča (nazvan »bečki Canaletto«), krajolike i vedute po zemljama Austro-Ugarske — osobito po Dalmaciji (Hvar, Šibenik, Trogir, Split, Dubrovnik, Gruž). U njegovim radovima dolazi do izražaja precizan crtež, sigurna tehnika, ukus u odabiru motiva i pleneristički pristup.

LIT.: M. Schneider, Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX stoljeća, Zagreb 1971. R.

ALTENBACH(ER), Ivan Jakob, varaždinski kipar (druga pol. XVII. st.). Izveo je 1675, prema očuvanom ugovoru, kiparske radove na oltaru Sv. Apostolâ u crkvi Sv. Katarine u Zagrebu. Stolarski dijelovi oltara djelo su Tome Dervanta. Tim su kiparskim radovima stilski srodni kipovi na oltarima Sv. Apolonije, Sv. Dionizije i Sv. Barbare u istoj crkvi. Njegova očuvana djela izvan Zagreba su oltar Žalosne Majke Božje u crkvi u Lepoglavi i dva bočna oltara u kapeli u Dropkovcu. Svojim radovima ulazi A. u red istaknutijih naših baroknih kipara u XVII. st. L.D.

ALTMAN, Josip, arhitekt (Graz, 1837. ili 1838 — 5. II. 1891). Kraljevski nadinženjer i gradski zastupnik u Zagrebu (1885—89). Član Kluba inženjera i arhitekta, njegov potpredsjednik (1884—87) i predsjednik (1888—91). Sa S. Buklom sastavio je *Rječnik njemačko-hrvatskog tehnološkog nazivlja* (Zagreb 1881) i *Građevni pristojbenik* (Zagreb 1882).

LIT.: Josip Altman, Obzor, 1891, 29.

AMBON, povišena govornica u crkvi na spoju svetišta i broda, namijenjena u prvom redu čitanju ili pjevanju biblijskih tekstova u liturgiji. Sastoji se od ovalne, kvadratne ili poligonalne ograde i postolja na kojemu počiva